

*Deze is té leuk om voor mezelf te houden ... #dokkum #sinterklaasintoelt
#fryslânboppe #fryslân*

Arja Kastelein @ArjaKastelein

Menno van Duin, Jana Domrose

15.1 Inleiding

Een van de meest ‘hardnekkige’ jaarlijks terugkerende mini-crisis is de intocht van Sinterklaas. Sinds een aantal jaren is dit evenement bij uitstek een gelegenheid voor tegenstanders van Zwarte Piet om hun stem te laten horen. Dat roept dan vrijwel standaard een tegengeluid op van de in aantal grotere groep ‘Pro-Zwarte Pietactivisten’. De organisatie van de landelijke Sinterklaasintocht kan dan ook niet meer om Zwarte Piet heen.¹

In 2017 was het Friese Dokkum de stad waar de landelijke intocht van Sinterklaas zou plaatsvinden. Zoals gebruikelijk waren er protesten aangekondigd. Op zaterdagmorgen 18 november gingen drie bussen met actievoerders tegen Zwarte Piet vanuit Amsterdam en Rotterdam op weg naar Dokkum. Zij – sympathisanten van Kick Out Zwarte Piet (KOZP) en de stichting ‘Nederland Wordt Beter’ die zich inzet tegen racisme en uitsluiting – wilden in Friesland een ‘Mars der Beschaving’ lopen en hadden daarvoor vooraf uitvoerig contact met gemeente Dongeradeel gehad (waar Dokkum onder valt). Uiteindelijk zou deze mars niet plaatsvinden, omdat een groep van met name Friezen de bussen ter hoogte van Joure zodanig hinderde dat de bussen stil kwamen te staan. Onder politiebegeleiding gingen twee bussen verder, maar Dokkum zouden ze niet bereiken. De vrees voor wanorelijkheden was zo groot dat de burgemeester van Dongeradeel de demonstratie verbood.

1 De titel van dit hoofdstuk verwijst naar een sinterklaaslied van Henk Westbroek en Henk Temming, dat in 1982 in de top twintig van de hitlijsten stond.

De anti-Zwarte Pietactivisten konden onverrichter zake weer terugkeren naar de Randstad.

Na een beschrijving van de gebeurtenissen in Dokkum zetten wij in dit hoofdstuk een aantal recente Sinterklaasintochten op een rij en gaan we in op de problemen die zich daarbij voordeden. We proberen uit de recente geschiedenis enkele lijnen te destilleren en betrekken daarbij ook het standpunt van de Nationale ombudsman over het aanwenden van noodbevoegdheden om demonstraties te verbieden. Ten slotte wordt de vraag gesteld of de komende jaren nog een ‘normale’ Sinterklaasintocht te verwachten is. Ten behoeve van dit hoofdstuk is er contact geweest met de gemeentelijke projectleiders van de afgelopen vier landelijke Sinterklaasintochten: Gouda (2014), Meppel (2015), Maassluis (2016) en Dokkum (2017). Ook is gesproken met de burgemeesters van Gouda en Maassluis en met de adviseur Crisisbeheersing van de gemeente Maassluis en het hoofd Ordehandhaving van de politieke Staf Grootchalig en Bijzonder Optreden (SGB0) bij de landelijke intocht in Maassluis.

15.2 Feitenrelaas

In 2017 valt het Friese stadje Dokkum de eer te beurt om de landelijke Sinterklaasintocht te organiseren. De gemeente gaat in de voorbereidingsfase in gesprek met gemeenten die eerder de landelijke intocht organiseerden en neemt, net als de vorige gaststeden, proactief contact op met enkele bekende pro- en anti-Zwarte Pietpartijen. Op basis van die gesprekken kondigt de stichting ‘Nederland Wordt Beter’ aan op 18 november naar het noorden af te reizen om tegen Zwarte Piet te demonstreren. Om veiligheidsredenen mag alleen voorafgaand aan de intocht worden gedemonstreerd. De gemeente houdt er rekening mee dat daarnaast nog andere actiegroepen, onaangekondigd, komen protesteren, bijvoorbeeld uit het pro-Zwarte Pietenkamp.

Twee dagen voor de landelijke intocht ontvangt de lokale driehoek informatie dat de zogenoemde ‘Project P’-groep actie wil voeren tegen de anti-Zwarte Pietbetogers. Jenny Douwes – die later een heldinnenstatus zou krijgen – en Gerwin Dokter willen ‘dat gedoe uit de Rand-

stad' niet.² Op sociale media roepen zij Friese burgers op om de bussen met demonstranten op de snelwegen naar Dokkum tegen te houden met auto's, busjes, vrachtwagens en trekkers. Wanneer de politie hiervan hoort, worden de initiatiefnemers met klem verzocht deze actie te staken, omdat sprake zou zijn van opruiing.³ De campagne wordt stopgezet, maar de oproep is dan al 'viral' gegaan via *GeenStijl* en *De Telegraaf*.

Op de ochtend van de intocht wordt voor de gemeente snel duidelijk dat de poging om 'Project-P' uit de lucht te halen, is mislukt. Op de A7 worden drie bussen met anti-Zwarte Pietactivisten zo'n zestig kilometer voor Dokkum door een aantal Friezen stopgezet. Een van de buschauffeurs raakt zelfs lichtgewond, omdat hij plotseling hard moet remmen. Na een kwartier arriveert de politie ter plaatse. Gesprekken tussen de politie en de betrokken partijen zorgen ervoor dat de blokkades na twintig minuten worden opgeheven. Terwijl twee bussen onder begeleiding van de ME verder rijden richting Dokkum, komt informatie binnen dat het centrum van Dokkum zich heeft gevuld met burgers die – mogelijk met zwaar vuurwerk – de confrontatie willen zoeken met de anti-Zwarte Pietbetogers.⁴ Uit vrees voor ernstige wanordelijkheden besluit de locoburgemeester van Dongeradeel door middel van een noodbevel dat de geplande demonstratie in Dokkum niet doorgaat.⁵ In een interview vertelt zij naderhand (Jong & Speel, 2018, p. 74):

'Tegelijkertijd kregen we signalen dat de dreiging richting de groep demonstranten groter werd. Er waren vermoedens dat tegenstanders van de "Stichting Nederland wordt Beter" zich al in de stad bevon-

2 'Reconstructie Project P', *de Volkskrant*, 21 november 2017, p. 8-9.

3 'Jenny Douwes werd het gezicht van de pro-Zwarte Pietenbeweging', *de Volkskrant*, 25 november 2018.

4 Gemeente Dongeradeel, 20 november 2017. Nieuwsarchief 2017: Burgemeester Waanders brengt statement rondom gebeurtenissen Sinterklaasintocht. Op 5 november 2018 ontleend aan: https://www.dongeradeel.nl/gemeente-dongeradeel/2016-2017-2018_41721/item/burgemeester-waanders-brengt-statement-rondom-gebeurtenissen-sinterklaasintocht_13636.html.

5 In deze casus zien wij het staatsrechtelijk vreemde verschijnsel dat zowel de burgemeester als de locoburgemeester actief is in de gemeente. De burgemeester is bij de ontvangst van Sinterklaas en onderwijl is de locoburgemeester voorzitter van het beleids- c.q. crisisteam. Hoewel deze constructie steeds vaker wordt gehanteerd, kan natuurlijk de burgemeestersfunctie formeel niet door twee personen tegelijkertijd worden uitgeoefend.

den. Ook werd ons duidelijk dat er een auto met zwaar vuurwerk onderweg naar Dokkum zou zijn en er mogelijk nog vervolgblokades zouden worden opgeworpen. Alles bij elkaar werd het risico te groot, terwijl de tijd begon te dringen.'

De demonstranten worden door motoragenten terug begeleid naar de Randstad.

'De demonstranten lieten weten dat zij naar Weesp wilden, voor de lokale intocht daar om 14:00 uur 's middags. Daar konden ze dan hun demonstratie houden. Via sociale media werden sympathisanten opgeroepen om naar Weesp te komen voor de demonstratie tegen Zwarte Piet. In reactie daarop kondigde de burgemeester van Weesp, toen hij van de plannen hoorde, direct een noodverordening af. Ook in Weesp mochten de demonstranten wegens vrees voor ernstige wanordelijkheden hun mening niet verkondigen.' (Nationale ombudsman, 2018, p. 12)

Velen vieren (ook op sociale media) de terugtocht van de anti-Zwarte Pietdemonstranten. Laatstgenoemden geven aan dat zij in hun grondrecht zijn beknot en dat dus 'het witte geweld' loonde'.⁶ In een verklaring twee dagen later geeft de burgemeester van Dongeradeel aan dat zij het jammer vindt dat dit allemaal zo is gebeurd en onderschrijft zij de beslissing van de locoburgemeester, aangezien de veiligheid van alle aanwezigen die zaterdag wel gegarandeerd moest worden.⁷

Twee weken later, op 3 december, wordt een groep van zo'n 200 tot 250 betogers alsnog in de gelegenheid gesteld om in Dokkum te protesteren tegen Zwarte Piet. Hoewel er ook nu weer geruchten gaan over tegedemonstraties en de komst van Pegida, blijven problemen uit.

Begin juni 2018 begint – onder grote belangstelling – het proces tegen 34 Friese activisten. De verdachten hebben volgens het OM opzet-

6 'In Dokkum had politie alleen oog voor Zwarte Piet-tegenstanders', *NRC Handelsblad*, 29 april 2018.

7 Gemeente Dongeradeel, 20 november 2017. Nieuwsarchief 2017: Burgemeester Waanders brengt statement rondom gebeurtenissen Sinterklaasintocht. Op 5 november 2018 ontleend aan: https://www.dongeradeel.nl/gemeente-dongeradeel/2016-2017-2018_41721/item/burgemeester-waanders-brengt-statement-rondom-gebeurtenissen-sinterklaasintocht_13636.html.

telijk de snelweg geblokkeerd en daarmee een gevaarlijke verkeerssituatie gecreëerd. Daarnaast wordt hen verweten dat zij een groep het recht op demonstratie hebben ontnomen. Het verhinderen van een demonstratie is een strafbaar feit. In oktober is dat proces opnieuw onder grote (media)belangstelling voortgezet. Het OM eiste taakstraffen van 120 uur tegen de meeste verdachten, die inmiddels in de media ‘blokkeer-Friezen’ worden genoemd. Tegen Jenny Douwes heeft het OM een zwaardere straf geëist (240 uur taakstraf en drie maanden voorwaardelijke celstraf) vanwege het aanzetten tot strafbare feiten.

15.3 Gedoe bij Sinterklaasintochten

De landelijke intocht van Sinterklaas is – als het even kan per boot – een jaarlijkse traditie, waarbij Sinterklaas en zijn pieten worden verwelkomd in Nederland. Het evenement vindt plaats op de eerste zaterdag na Sint-Maarten (11 november) en ieder jaar in een andere gemeente. Sinds 1952 wordt het evenement live uitgezonden op de nationale televisie.

Sinds een aantal jaren is het Sinterklaasfeest onderwerp van felle discussies. Daarbij gaat het om ‘de kleur’ van Zwarte Piet. Een belangrijk kritiekpunt daarbij is de rol van de zwarte pieten, die Sinterklaas assisteren bij het uitdelen van de cadeautjes. In de discussie staan tegenstanders en voorstanders van Zwarte Piet lijnrecht tegenover elkaar. Waar tegenstanders menen een direct verband te zien tussen het uiterlijk van Zwarte Piet en het Nederlandse slavernijverleden, stellen voorstanders dat Sinterklaas en Zwarte Piet onmiskenbaar bij elkaar en bij de Nederlandse traditie horen.⁸ Morrelen aan deze traditie wordt door deze groep niet geapprecieerd. In juni 2011 begonnen Quinsy Gario en Kno’ledge Cesare, beiden kunstenaar en dichter, een project onder de titel ‘Zwarte Piet is Racisme’. Met anderen demonstreerden zij in T-shirts met dat opschrift bij de officiële intocht van Sinterklaas in Dordrecht op 12 november dat jaar. Zij werden aange-

8 Meertens Instituut, 23 oktober 2013. Nieuws: 2013: Piet en Sint – veel gestelde vragen. Op 5 november 2018 ontleend aan <https://www.meertens.knaw.nl/cms/nl/cms/nl/202-actueel/nieuws/nieuws-2013/144371-faq-zwarte-piet>.

houden wegens ongeoorloofd demonstreren.⁹ De discussie heeft in de jaren nadien een kookpunt bereikt. Dat uitte zich in een aantal, soms heftige, demonstraties en confrontaties tussen voor- en tegenstanders van de Zwarte Pietentraditie (zie Cachet & Van Duin, 2015; Eeuwijk & Rensen, 2017). In deze paragraaf geven we een tour de horizon van de Sinterklaasintochten in 2014 tot en met 2016.

2014: landelijke Sinterklaasintocht in Gouda

In november 2014 vond de landelijke Sinterklaasintocht plaats in Gouda. Vanwege de op dat moment explosieve zwartepietendiscussie (naar aanleiding van onder andere een uitspraak van een VN-commissie die Zwarte Piet als racistisch kwalificeerde) en een rechterlijke uitspraak in juli 2014, maakte de gemeente Gouda op 14 oktober bekend dat Sinterklaas niet alleen vergezeld zou worden door zwarte pieten. Er zouden ook een paar ' kaas- en stroopwafelpieten' in de stoet meelopen. Hun gezicht was goudgeel geschminkt of als een ruitmotief. Eerder was al besloten dat ook de zwarte pieten geen 'stereotype' rode lippen en oorbellen zouden hebben. De gemeente wilde daarmee tegemoetkomen aan diegenen die vinden dat Zwarte Piet er anders uit zou moeten zien of helemaal zou moeten verdwijnen.¹⁰

De actiegroep 'Kick Out Zwarte Piet' kondigde aan om tijdens de intocht op 15 november te willen demonstreren. De burgemeester van Gouda stemde vooraf in met twee demonstraties op de dag van de intocht: één voor en één tegen Zwarte Piet. De demonstraties dienden wel buiten het stadscentrum plaats te vinden. De smalle straten in de binnenstad van Gouda en het verwachte aantal toeschouwers (zo'n 20.000) zouden veilig demonstreren daar onmogelijk maken.

Tijdens de Sinterklaasintocht op zaterdag 15 november liepen acht agenten mee in de stoet, verkleed als Zwarte Piet, doch bewapend en voorzien van kogelwerend vest, om snel in te kunnen grijpen voor het

9 NOS, 12 november 2011. Nieuws binnenland: Arrestaties bij intocht Sinterklaas. Op 5 november 2018 ontleend aan <http://nos.nl/artikel/312891-arrestaties-bij-intocht-sinterklaas.html>.

10 Nu.nl, 14 oktober 2014. Demonstraties toegestaan bij intocht Sinterklaas in Gouda. Op 5 november 2018 ontleend aan: <https://www.nu.nl/binnenland/3903486/demonstraties-toegestaan-bij-intocht-sinterklaas-in-gouda.html>.

geval zich langs het parcours incidenten zouden voordoen.¹¹ Toen een aantal demonstranten zich zwiiggend, maar met anti-Zwarte Pietshirts en spandoeken, manifesteerde op de Markt, werd nog niet ingegrepen. Ook voorstanders van Zwarte Piet rukten echter op naar het centrum en gingen demonstratief voor de spandoeken staan. Het gevolg was een opstootje: er werd – grotendeels buiten het zicht van camera's – over en weer gescholden, geduwd en getrokken. Kinderen kwamen met hun ouders in het gedrang, politiemensen werden beledigd. De politie moest voor het eerst (grootschalig) ingrijpen. Er werden zo'n negentig demonstranten aangehouden.¹²

2015: landelijke Sinterklaasintocht in Meppel

Begin mei 2014 werd bekend dat de landelijke Sinterklaasintocht dat jaar zal plaatsvinden in Meppel. Ondanks de gebeurtenissen in Gouda keek de gemeente Meppel uit naar haar rol als gaststad en de daarmee gepaard gaande media-aandacht. Wel zocht de gemeente al in een vroeg stadium het gesprek met zowel voor- als tegenstanders van Zwarte Piet. Tijdens de gesprekken op het stadhuis werden onder meer afspraken gemaakt over een demonstratieplek langs de route. Tevens koos de gemeente ervoor om naast klassieke zwarte pietten ook 'schoorsteenpieten' mee te laten lopen met alleen zwarte 'roetvegen' op het gezicht.¹³ Tijdens de jaarlijkse herdenking van de afschaffing van de slavernij in juli 2014 in Amsterdam riepen linkse actievoerders op tot een 'geweldloos, vreedzaam en luidruchtig protest' in de aanloop naar en tijdens de intocht van Sinterklaas in Meppel.¹⁴

11 *De Volkskrant*, 14 november 2014. Nieuws binnenland: Gewapende politiepieten beschermen Sinterklaasstoet bij beladen intocht. Op 5 november 2018 ontleend aan <http://www.volkskrant.nl/binnenland/gewapende-politiepieten-beschermen-sinterklaasstoet-bij-beladen-intocht-a3790503>.

12 De politie legde uiteindelijk 25 dossiers voor aan het OM. In één geval leidde dat tot vervolging. De overige 24 zaken werden geseponeerd. Zie: De Stentor, 28 mei 2015. Algemeen binnenland: 'OM: 24 vrijuit, 1 man vervolgd om Sint-opstootje'. Op 5 november 2018 ontleend aan <http://www.destentor.nl/algemeen/binnenland/om-24-vrijuit-1-man-vervolgd-om-sint-opstootje-1.4954984>.

13 RTV Drenthe, 13 oktober 2015. Nieuws: Ook klassieke zwarte pietten tijdens sinterklaasintocht in Meppel. Op 5 november 2018 ontleend aan <http://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/100923/Ook-klassieke-zwarte-pieten-tijdens-sinterklaasintocht-in-Meppel>.

14 *Meppeler Courant*, 4 juli 2015. Nieuws: Vreedzaam protest tijdens intocht. Op 5 november 2018 ontleend aan <https://www.meppelercourant.nl/nieuws/meppel/395946/vreedzaam-protest-tijdens-intocht.html>.

Op vrijdag 13 november 2015 – de avond voor de landelijke Sinterklaasintocht – werd de Franse hoofdstad Parijs getroffen door meerdere terroristische aanslagen. Meer dan 130 mensen kwamen hierbij om het leven. Als reactie op de gebeurtenissen ging de lokale driehoek van Meppel in de ochtend van 14 november in overleg over aanvullende veiligheidsmaatregelen, zoals extra politie-inzet. Uiteindelijk werden geen extra maatregelen getroffen, maar de veiligheidspartners stonden wel op scherp.¹⁵ Uiteindelijk verliep de intocht in Meppel zonder incidenten. Het bezoekersgetal was – mogelijk in verband met de aanslagen in Parijs – wat lager dan verwacht. De actiegroep ‘Kick Out Zwarte Piet’ protesteerde vreedzaam in het toegewezen demonstratievak.

2016: landelijke Sinterklaasintocht in Maassluis

Ook bij de organisatie van de landelijke intocht in 2016 was het pieten-debat een van de belangrijkste aandachtspunten. Na de incidentvrije intocht in Meppel besloot de gemeente Maassluis dat de pieten ook in 2016 weer voor twintig procent uit roetveegpieten en voor tachtig procent uit traditionele zwarte pieten zouden bestaan. Ook werd in een vroeg stadium bekendgemaakt dat Maassluis gastheer wilde zijn van het zwartepietendebat. Zo organiseerde de gemeente een expositie over de oorsprong en ontwikkeling van de rol van Zwarte Piet. Voor en tegenstanders van Zwarte Piet mochten komen demonstreren, mits zij zich van tevoren zouden aanmelden bij de gemeente.¹⁶ Alleen de Nederlandse Volksunie kondigde officieel aan te komen protesteren; andere actiegroepen waren niet bereid tot gesprekken.¹⁷ Wel ontving de gemeente in de laatste week voor de intocht signalen dat ook actiegroepen zonder aanmelding in Maassluis zouden komen demonstreren. Ook waren er concrete oproepen tot geweld tegen de zwartepieten. Vanwege de toegenomen dreiging besloot de lokale driehoek op woensdag 9 november het veiligheidsniveau op te schalen; de burgemeester

15 NOS, 14 november 2015. Nieuws: Sinterklaasintocht Meppel ongewijzigd na aanslagen Parijs. Op 5 november 2018 ontleend aan: <https://nos.nl/artikel/2069030-sinterklaasintocht-meppel-ongewijzigd-na-aanslagen-parijs.html>.

16 Dit omdat in de Nederlandse Grondwet is opgenomen dat iedereen en iedere groep het recht heeft om in het openbaar zijn stem te laten horen door middel van een betoog of demonstratie.

17 Projectevaluatie: Landelijke Intocht van Sinterklaas Maassluis, 2016.

stelde een noodverordening in voor Maassluis.¹⁸ Omdat de politie op een gegeven moment informatie ontving waaruit bleek dat linkse actievoerders hun demonstraties naar de Sinterklaasintocht in Rotterdam wilden verplaatsen,¹⁹ besloot de burgemeester van Rotterdam gebruik te maken van zijn noodbevoegdheden. Hij tekende een noodbevel.²⁰

Voor en tijdens de intocht op 12 november werden honderden politiemensen en vrijwilligers ingezet om het evenement in Maassluis te beveiligen. De intocht verliep zonder grote incidenten; er werden maar drie mensen aangehouden. In Rotterdam was de sfeer minder ontspannen. Daar arriveerden meerdere bussen met KOZP-demonstranten. Ondanks de waarschuwing van de politie besloten de actievoerders het centrum van Rotterdam in te trekken, waar kinderen stonden de wachten op de komst van Sinterklaas. Rond tweehonderd demonstranten werden aangehouden voor het overtreden van het noodbevel.²¹ Afriyie en Esajas tekenden bij de bezwaarschriftencommissie bezwaar aan. Het noodbevel zou niet conform de geldende procedures zijn gecommuniceerd aan de groep anti-Zwarte Pietactivisten. De commissie stelde hen in het gelijk. De politie riep door de megafoons alleen ‘u bent aangehouden’. Van enige vorm van waarschuwing was geen sprake geweest.

15.4 Het demonstratierecht versus verstoring van de openbare orde

Bij verschillende Sinterklaasintochten werd door burgemeesters gebruikgemaakt van een noodverordening of een noodbevel. Vaak probeerden de bestuurders hiermee de komst van actievoerders tegen te houden. Reden voor het gebruik van deze noodbevoegdheden was steeds de vrees voor openbareordeproblemen. Een demonstratie of

18 Noodverordening en andere maatregelen kunnen worden ingezien op de website van de gemeente Maassluis: https://www.maassluis.nl/over-maassluis/nieuwsberichten_42951/item/maatregelen-bij-intocht-sinterklaas-in-maassluis_71890.html.

19 Mogelijk in verband met de opgeschaalde veiligheidsmaatregelen in Maassluis.

20 Politie, 12 november 2016. Intocht Sinterklaas Maassluis verloopt feestelijk en zonder wanklank. Op 5 november 2018 ontleend aan <https://www.politie.nl/nieuws/2016/november/12/07-intocht-sinterklaas-maassluis-feestelijk-en-zonder-enige-wanklank.html>.

21 Idem.

zelfs al de stille aanwezigheid van één partij zou een tegendemonstratie kunnen oproepen. Partijen maken – zo lijkt het – ook gebruik van de oproep tot een tegendemonstratie, om daarmee de andere partij te dwarsbomen. Burgemeesters vrezen escalatie en verbieden dan eerder (op grond van de bedreiging van de openbare orde) een demonstratie.²² De komst van anti-Zwarte Pietdemonstranten leidt vrijwel per definitie tot tegenacties van partijen die vinden dat het Sinterklaasfeest met Zwarte Piet ‘een ware Nederlandse traditie’ is die behouden moet blijven.

Tegenover de soms terechte angst voor verstoring van de openbare orde staat het recht op vrije meningsuiting en het recht op demonstratie. Wij leven in een vrij land en dat maakt dat iedereen, ongeacht het soort van uiting, vrij is om zijn mening te geven en deze ook door middel van een vorm van protest kracht bij te zetten. In de praktijk blijkt dan ook dat rond het thema van Zwarte Piet de afweging tussen demonstratievrijheid enerzijds en de mogelijke verstoringen van de openbare orde en de potentiële veiligheidsrisico's anderzijds, een belangrijk en vaker voorkomend dilemma is.

15.5 Analyse

In 2017 deed de Nationale ombudsman onderzoek naar de toepassing van het demonstratierecht. De aanleiding voor dit onderzoek was dat de Nationale ombudsman uit eerdere onderzoeken had opgemaakt dat burgemeesters en politie het demonstratierecht niet altijd voldoende waarborgen. In maart 2018 verscheen het onderzoeksrapport, getiteld *Demonstreren, een schurend grondrecht?*, waarin uitgebreid wordt ingegaan op verschillende Zwarte Pietdemonstraties. De Nationale ombudsman komt in het rapport tot de conclusie dat de overheid neigt naar ‘risicomijdend gedrag’:

²² Zie voorbeelden in ‘Demonstreren een recht? De burgemeester speelt op zeker’, *NRC Handelsblad*, 24 november 2017. Ook in een hoofdredactioneel commentaar (van 21 november 2017) waarschuwt de NRC burgemeesters op te letten dat demonstreren wel mogelijk moet blijven.

‘Overheden beschouwen het demonstratierecht in de praktijk niet zelden als onderdeel van een belangenafweging: het recht op demonstreren versus het belang van de openbare orde en veiligheid. De essentie van het grondrecht tot demonstreren moet voorop staan. Die essentie is dat de overheid zich tot het uiterste moet inspannen om demonstraties te faciliteren en te beschermen, zodat burgers in vrijheid hun mening – hoe impopulair ook – kunnen laten horen. Elke andere houding van de overheid doet afbreuk aan de kern van het demonstratierecht.’ (Nationale ombudsman, 2018, p. 4)

Hoe verhouden deze observaties zich nu tot de gebeurtenissen in en om Dokkum op die zaterdag 18 november? In het rapport geeft de Nationale ombudsman aan dat demonstreren feitelijk vormvrij is; het is niet zo dat er zonder aanmelding vooraf niet gedemonstreerd zou mogen worden. Er blijken voorbeelden van situaties waarbij degenen die willen demonstreren, vooraf helemaal geen contact zoeken met de desbetreffende gemeente, omdat een overleg vooraf alleen maar belemmeringen oplevert, in plaats van dat het tot facilitaire ondersteuning leidt.

In Dokkum meldde de anti-Zwarte Pietbeweging netjes aan de gemeente te willen demonstreren en was er voorafgaand verschillende keren overleg met de gemeente en de politie. Toch kwam de groep niet in Dokkum en konden zij niet van hun demonstratierecht gebruikmaken. De Groningse hoogleraar Brouwer maakte in een opiniestuk in *NRC Handelsblad* duidelijk dat gemeente Dongeradeel, in casu de burgemeester, het betogingsrecht om zeep had geholpen.²³ Ten onrechte was volgens Brouwer op het laatste moment het argument van de vrees voor wanordelijkheden gebezigd. Het kon toch niet zo zijn dat in de gemeente vooraf geen enkele vorm van aandacht was geweest voor mogelijke tegendemonstranten. De afgelopen jaren waren er immers steeds tegendemonstraties geweest. Omdat er maar 15.000 bezoekers kwamen en niet de verwachte 25.000 bezoekers, was er ‘politie genoeg zou ik zeggen’. Er was die middag een enkele tegenstandster van Zwarte Piet geweest die met een stuk karton met de tekst ‘*A heritage of hate is nothing to celebrate*’ zelfs nog was tegengehouden. Dit strookt

23 ‘Na Bonifatius is bij Dokkum het betogingsrecht vermoord’, *NRC Handelsblad*, 19 november 2017.

niet met het demonstratierecht dat in principe vormvrij is. Niet-kennisgeven mag geen argument zijn om een betoging (in dit geval van een enkeling) te verbieden.

In een eerder artikel had Brouwer met enkele collega's aangegeven dat burgemeesters rond Sinterklaasintochten herhaaldelijk (Maassluis, Rotterdam; beide 2016) misbruik maakten van het noodrecht en dat daarmee ten onrechte het demonstratierecht wordt geschaad (Wierenga, Roorda & Brouwer, 2016). Zo wordt in het artikel het voorbeeld gegeven dat in Rotterdam de burgemeester aan het noodbevel een verwijderingsbevelsbevoegdheid toekende aan de politie. Personen dienden alle aanwijzingen van de politie op te volgen. De auteurs geven aan dat een dergelijke aanwijzing onoverkomelijke juridische en praktische bezwaren kent en de wet hiervoor geen grondslag biedt (Wierenga, Roorda & Brouwer, 2016).

Het lijkt er dus sterk op dat er – ook in lijn met de observaties van de Nationale ombudsman – soms op onjuiste wijze gebruik wordt gemaakt van het noodrecht in relatie tot het demonstratierecht. Dat betekent overigens niet dat Brouwer met zijn observaties over de burgemeester van Dokkum het bij het rechte eind heeft. Het lijkt er wel degelijk op dat er een fors openbareorderisico was die zaterdag. In *NRC Handelsblad* verscheen een uitgebreide reconstructie van die dag. Op grond van de Wet openbaarheid van bestuur kreeg de krant inzage in logboeken van de politie en anderen. Ook is een flink aantal gesprekken gevoerd met direct betrokkenen (burgemeester, politiemensen, advocaten, wegblokkeerders en tegenstanders van Zwarte Piet).²⁴ Kern van de reconstructie is de conclusie dat de politie veel oog had voor de anti-Zwarte Pietdemonstranten, maar de bewegingen en ontwikkelingen aan de kant van de pro-Zwarte Pietactivisten vrijwel geheel miste en negeerde. Zo werd de laatste groep – overwegend bestaande uit Friezen – geen strobreed in de weg gelegd. Dit ondanks het feit dat er, onder andere via Facebook, oproepen waren gedaan om de snelweg te blokkeren en de politie de groep gezamenlijk had zien vertrekken. De oproep op Facebook was weliswaar op aandringen van de politie ingetrokken, maar daarmee was het onderwerp bepaald niet uit de (sociale) media

24 'In Dokkum had politie alleen oog voor Zwarte Piet-tegenstanders', *NRC Handelsblad*, 29 april 2018.

verdwenen. Dat wist ook de politie. Die zaterdagochtend was er wel vrijwel permanent contact met de anti-Zwarte Pietdemonstranten die onderweg waren naar Friesland, maar onderwijl gingen in Dokkum die desbetreffende ochtend flinke aantallen pro-Zwarte Pietaanhangers door een van de vier toegangspoortjes richting het centrum; meer mogelijkheden om dat deel van de stad te bereiken, waren er feitelijk niet.

Om 9.05 uur die ochtend waarschuwt een politiefunctionaris dat de toegangspoorten onbemand zijn. ‘Er ontstaat extra risico op ongewenste bezoekers die niet gecheckt zijn bij de poorten’, aldus het hoofd beveiliging van de SGBO. Twee uur later is er niets veranderd: ‘Er staan nog steeds geen basispolitiecollega’s bij de poorten!!! Zorgelijk.’²⁵ Liefst negen keer vraagt hij die dag om meer en actievere agenten bij de poorten. Het is tevergeefs, terwijl de politie dan allang weet dat rechtsextremisten van Pegida en hooligans van SC Cambuur van plan zijn naar Dokkum te komen.

Het hoofd ordehandhaving noteert later die zaterdag dat ‘rechts georiënteerden (veel kale koppen) voorbij het checkpoint zijn’ en roept de hulp in van collega’s te paard. De Algemeen Commandant geeft opdracht ‘uit te kijken naar extremisten’. ‘De focus is nu op de bussen’, concludeert het hoofd bewaking, ‘terwijl vanochtend iedereen ongecontroleerd binnen de bolwerken heeft kunnen komen.’²⁶

De reconstructie in *NRC Handelsblad* geeft een overtuigende verklaring waarom de politie aan de locoburgemeester adviseerde de anti-Zwarte Pietdemonstranten niet in het (kleine) centrum van Dokkum toe te laten. Er was een reëel risico dat in de binnenstad een confrontatie zou plaatsvinden.

Omdat de Sinterklaasintocht al een aantal keren achtereen (bijna) ontspoorde, waren de veiligheidsmaatregelen rond de intocht nieuws geworden. ‘Gastvrij Dokkum houdt ook rekening met “rampelementen”’ luidde de kop van een artikel in *NRC Handelsblad* een dag voor de intocht, waarin ook de gemeentelijk coördinator aan het woord kwam: ‘Als wij de Elfstedentocht kunnen organiseren, dan kunnen we dit ook.’

25 ‘In Dokkum had politie alleen oog voor Zwarte Piet-tegenstanders’, *NRC Handelsblad*, 29 april 2018.

26 Idem.

Zo simpel bleek het uiteindelijk toch niet te zijn. Daarom was het goed dat twee weken later de eerder gestrande groep anti-Zwarte Pietactivisten alsnog in de gelegenheid werd gesteld een signaal af te geven in Dokkum.

15.6 Afronding

Nu er bijna jaarlijks gedoe en gedonder is bij de intocht van Sinterklaas – en dan vooral vanwege Zwarte Piet – is het de vraag of we nog wel een dergelijke intocht moeten willen. Het is inmiddels duidelijk dat het animo van gemeenten om ‘de eer’ te beurt te vallen, fors is gedaald.²⁷ Het kost geld en levert mogelijk wel erg veel frustraties op. Meppel, waar in 2015 de Sinterklaasintocht plaatsvond, heeft na afloop een promotiefilmpje gemaakt, waaruit blijkt hoe gelukkig zij waren met de intocht. We zullen echter nooit weten of deze intocht ook zo voorspoedig zou zijn verlopen als niet de avond ervoor in Parijs de aanslag op onder andere de Bataclan had plaatsgevonden.

Een punt dat bij de Sinterklaasintocht ook speelt, is dat de problemen iedere keer weer net even anders zijn. Natuurlijk spelen actie en reactie (demonstratie en tegendemonstratie) een rol, maar de problemen manifesteren zich steeds net weer iets anders. De ene keer is het in het centrum van een stad, terwijl de demonstratievelden daarbuiten zijn (Gouda), een volgende keer doen problemen zich voor in een buurgemeente (Rotterdam), als demonstranten het maar elders gaan proberen (omdat ze voor de Sinterklaasintocht in Maassluis te laat zijn). Weer een jaar later doet een confrontatie tussen demonstranten zich voor op de snelweg en zijn vooral de pro-Zwarte Pietactivisten de veroorzakers van het probleem (Dokkum).

Komt er ooit een einde aan het Zwarte Pietendebat en zal de intocht van Sinterklaas ooit weer gewoon een onbekommerd kinderfeest worden? Het ministerie van Sociale Zaken onderzocht al sinds een paar jaar (stilletjes) de houding van Nederlanders ten aanzien van Zwarte Piet en constateerde een lichte kentering. Er is een lichte toename in

27 In 2018 zou de NTR aan het Nederlands Genootschap van Burgemeesters het dringende verzoek doen om gemeenten zich te laten aanmelden om de landelijke Sinterklaasintocht te organiseren.

acceptatie van verandering (verkleuring van Piet) te zien. Dat is positief te noemen. Dat het vanwege alle gevoeligheden daaromtrent een niet-openbaar onderzoek betreft, geeft echter al aan dat het thema ook de komende jaren nog wel blijft spelen en partijen tegenover elkaar blijven staan.²⁸

28 'Onderzoek van Ministerie Sociale Zaken wijst uit: eenvijfde wil andere Piet', *BNN/VARA Magazine*, 3 november 2016. Op 5 november 2018 ontleend aan <https://joop.bnnvara.nl/nieuws/onderzoek-van-ministerie-sociale-zaken-wijst-uit-eenvijfde-wil-andere-piet>. Zie ook: NRC, 25 november 2017. Nieuws: Zwarte Piet minder traditioneel. Op 5 november 2018 ontleend aan <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/11/25/zwarte-piet-minder-traditioneel-14215748-a1582610>.